OLJEPROBLEMER I DET MELLEMSTE ØSTEN

Af E. LANGLET

Gennem den engelsk-persiske oljekonflikt, som man endnu ikke kan øjne nogen løsning på, er den nære orient og dens oljeforråd i løbet af 1951 kommet til at stå i brændpunktet for verdens interesse i højere grad end måske nogensinde tidligere.

Oljen og de af denne udvundne produkter er blevet stadig vigtigere for verdens energiforsyning. Endnu i 1920 beregnedes, at 83,5 % af denne blev dækket med kul, og disse svarer endnu for størstedelen deraf. Men den 3. Internationale Oljekongres (Third International World Petroleum Congress, Haag 28.5.–6.6. 1951) mente at kunne fastslå, at oljens andel nu er anseeligt større end før krigen og næsten kommet op på siden af kullenes. Verdens energiforbrug er ifølge kongressens rapport blevet øget med over 40 % fra 1938 til 1950. I 1938 dækkedes højst 30 % af dette med olje og dens produkter samt af den fra de oljeførende lag hidrørende naturgas. Men i 1950 dækkede disse tilsammen ca. 40 % af det betydeligt øgede behov. I 1952 kan deres andel beregnes at nå 45 %. I U.S.A., som nu tegner sig for næsten halvdelen af energiforbruget i hele verden (46 % bortset fra Kina), er oljen allerede en større energiproducent end kullene, mens naturgassen leverer næsten halvt så meget energi som kullene. Både af denne og af andre grunde er oljen blevet en af de allervigtigste „strategiske råvarer". Den havde overordentlig stor betydning for krigsførelsen under den anden verdenskrig og har det måske endnu mere for de

U.S.A.s energikilder 1940–1960.
I tusinde milliarder B.T.U.
(1000 British Thermal Units = 0,293 kilowattimer).

Energi hidrørende fra	1940	1949	1960 (beregnet)
Olje	7,8	12,4	17,2
Naturgas	2,8	5,8	9,8
	10,6	18,2	27,0
Kul	12,7	12,2	13,6
Vandkraft	0,9	1,6	2,3
	24,2	32,0	42,9

to i øjeblikket rivaliserende magtblokke. Dette forhold har givet den persiske oljekonflikt dens store politiske betydning.

Det er først og fremmest den hurtige og vældige udnyttelse af Mellemøstens store oljeforråd, som har muliggjort, at verdens enorme oljebehov har kunnet dækkes, og dette gælder især Europas oljeforsyning i de kritiske efterkrigsår. Dette har ikke mindst været vigtigt på grund af kulkrisen i vintrene 1950/51 og 1951/52. Det har været så meget mere betydningsfuldt, at Mellemøsten har kunnet rykke ind som oljeeksportør i den store stil, som U.S.A. ikke længere spiller den samme rolle for den øvrige verdens oljeforsyning som tidligere. Fra og med efteråret 1948 er U.S.A. selv blevet nettoimportør af olje. U.S.A. har derfor også i stadig højere grad indført råolje fra Mellemøsten.

I tiden 1938–1950 blev verdens oljeproduktion (incl. naturgasbenzin) næsten fordoblet. Den øgedes fra 272 mill. t. til 523 mill. t. (incl. naturgasbenzin 544 mill. t.). U.S.A.'s råoljeudvinding voksede i den periode med 165 %

TABEL 1

Råoljeudvindingen i verden 1938, 1945, 1950 og 1951.

Mill. tons

	1938	1945	1950	1951
U.S.A.	104	232	271,0	309,0
Karibiske områder (incl. Mexico)	38	56	96,0	108,6
Mellemøsten	16	27	87,7	97,5
Europa (uden Sovjet)	8	7	8,6	9,9
Sovjetunionen	30	20	37,9	42,4
Andre lande	16	9	22,4	26,3
Verdensproduktionen[1]	272	349	523,6	593,7
U.S.A.s andel heri	60,5 %	61,2 %	51,6 %	52,1 %

TABEL 2 a

Oljeproduktionen i Mellemøsten 1920–1951.

Mill. metr. ton.

	Begyndte år [2]	1920	1938	1945	1950	1951
Hele verden[1]	1859	96,1	271,6	348,6	523,6	593,7
Mellemøsten	1911	1,8	16,1	27,0	87,6	97,5
d.v.s. i % af verdensproduktionen		1,9	6	8	16,8	16,4
Persien	1912	1,8	9,77	27,24	32,26	16.7
Irak	1935	4,0	4,00	4,21	6,65	8,2
Bahrein	1935	–	1,00	1,50	1,51	1,5
Saudi Arabien	1939	–	0,52	23,19	26,91	38,0
Kuwait	1946	–	–	12,38	17,29	28,5
Qatar	1949	–	–	0,10	1,61	2,3
Tyrkiet	1949	–	–	0,03	0,04	0,2
Ægypten	1911	0,16	1,3	2,29	2,37	2,3

[1] Ikke beregnet naturgasbenzin; incl. denne var verdensproduktionen 1950 543,4 og 1951 ca. 625 mill. tons.

[2] Første år, hvor mindst 100,000 tons udvandtes i pågældende lande.

og østblokkens med kun 35 %. Af de to store eksportområder udvidede det karibiske Sydamerika (Venezuela, Colombia, Trinidad) sin råoljeudvinding med 270 %, mens Mellemøsten kunne opvise en stigning på 550 %, nemlig fra 16,1 til 87,6 mill. t., og dermed nåede det for første gang op på højde med det karibiske Sydamerika. (Se tabel 1).

Skønt produktionen i Persien, som fra gammel tid har været førende i Mellemøsten, har været helt indstillet siden august 1951, kunne råoljeudvindingen i Mellemøsten dog gennem 1951 øges med 10 mill. t. til 97,5 mill. t. og blev dermed seks gange større end i 1938 (tabel 2 a). Dette er sket gennem forceret produktion i Saudi Arabien, Kuwait og Irak, som nu præsterer mere olje end de sammen med Persien producerede sidste vinter (tabel 2 b). Og med ret stor sikkerhed kan man regne med, at udvindingen kan øges yderligere i 1952, selvom den persiske produktion stadig er helt ude af betragtning.

De seneste års geologiske undersøgelser og praktiske erfaringer har nemlig vist, at Mellemøsten, i første række landene omkring den persiske bugt, uden sammenligning er det oljerigeste område i verden. Fagmænd beregner nu, at Mellemøsten rummer over halvdelen (ca. 50,4 %) af verdens kendte oljeforråd, og at mindst 48 milliarder barrels (fad på 159 liter) eller over 6,5 mild. t. er ret let at fremdrage i de oljefelter, som man allerede er begyndt at udnytte i landene omkring den persiske bugt.

Der er af de forskellige stater ialt blevet bevilget koncessioner til oljeudvinding over områder på ca. 2,3 mill. km². I visse dele af dette vældige areal er det naturligvis helt håbløst at lede efter olje, men fagmænd regner med, at der i et område på ca. 1,8 mill. km² i hvert fald er fundet forudsætninger for oljedannelse, og heraf er hidtil blot 350.000 km² blevet gjort til genstand for nærmere undersøgelser med prøveboringer. Udelukket er det derfor ikke, at oljeforrådene i Mellemøsten er af endnu vældigere omfang, end man hidtil har vovet at antage; dog er Mellemøstens oljeforekomster blot en ringe rest af, hvad de engang må have været. En af områdets fornemste kendere blandt de geologiske fagmænd, Anglo-Iranian Oil Co.'s chefgeolog dr. G. M. Lees, har sammenlignet hele området med en „kæmpemæssig kirkegård for oljefelter" („a gigantic oilfield graveyard"), idet „cap-rocks" – de dækkende lag af beskyttende hårdere bjergarter – i en stor del af de oljeførende lag er blevet borteroderet gennem millioner af år.

I det mellemste østen har oljeforekomsternes vanskeligt tilgængelige beliggenhed i jordens måske hedeste egne, hvor ikke blot jernbaner, men også veje og overhovedet moderne kommunikationsmidler samt lokal uskolet arbejdskraft manglede, imidlertid af englænderne og amerikanerne krævet en aldrig svigtende tålmodighed, indsats af teknisk sagkundskab og energisk arbejde i årevis, samt enorme kapitalinvesteringer, inden råoljeudvinding i industriel skala kunne komme i gang.

Forekomsten af olje i den nære orient har været kendt fra den tidlige oldtid. I moderne tid henledtes opmærksomheden på den i 1855 af en britisk geolog, som arbejdede i Persien. Men på praktisk udnyttelse af oljeforekomsterne begyndte man ikke at tænke førend i begyndelsen af dette århundrede, da en englænder, W. K. D'Arcy, tidligere virksom indenfor bjergværksdrift i Canada og

Australien, i 1901 havde held til af den persiske shah at opnå en koncession på oljeudvinding i størstedelen af landet. 1902–05 foretoges en del prøveboringer nær ved den daværende tyrkiske grænse uden at give resultater. Først i 1908 stødte man på de første af de virkelig rige kilder i provinsen Khuzistan ved Masjid-i-Suleiman, 200 km nordvest for den persiske bugt. Derefter oprettedes på grundlag af D'Arcys koncession Anglo-Persian (senere kaldet Anglo-Iranian) Oil Co. – AIOC.

I 1933 udbrød en strid mellem den persiske regering og selskabet. Den forelagdes Folkeforbundet til mægling, og resultatet blev en ny aftale, begrænset til 250 km² i den syd-vestlige del af landet, dog omfattende de, så vidt man ved, rigeste forekomster og med en varighed på 60 år. I 1930'erne og i 1940'erne begyndte man at udnytte disse kilder, og nogle af dem viste sig at høre til de rigeste i verden (f. eks. Haft Kel og Agha Jari). Med hensyn til råoljeudvinding rykkede Persien op på fjerdepladsen blandt verdens lande og begyndte snart at kappes med Sovjet om tredjepladsen(med blot U.S.A. og Venezuela foran). Produktionen nåede ved årsskiftet 1950/51 3 mill. t. om måneden, og Persien blev næst efter Venezuela den største oljeeksportør i verden.

Allerede i 1949 begyndte imidlertid brydninger mellem AIOC og den persiske regering. Det persiske parlament (majlis) nægtede at ratificere et forslag til en ny aftale, AIOC havde fremlagt, og som skulle give Persien mangedoblede indtægter af oljen.

Efter at premierminister Ali Razmara den 6. marts var blevet myrdet af en religiøs fanatiker, kom en hypernationalistisk godsejerklike til magten, og den nye regering gjorde alt for at rejse en bølge af britiskfjendtlighed, fremfor alt vendt mod det store oljeselskab. Den fik hurtigt parlamentet til at vedtage en beslutning om at hele oljeindustrien skulle nationaliseres. En langt alvorligere strid end i 1933 udbrød kort efter og har trods forhandlinger og mæglingsforsøg fra forskellige internationale organer ikke kunnet løses, skønt både AIOC og den britiske regering, som er selskabets største aktionær, har vist sig parate til vidtgående indrømmelser. I slutningen af april indstillede AIOC imidlertid sine betalinger af oljeroyalties, som i adskillige år har udgjort den største del af de persiske statsindtægter. I juli indstilledes også råoljeudvindingen i

TABEL 2 b

Månedsproduktion af råolje i visse lande i Mellemøsten.

I tusinder tons.

		Persien	Saudi Arabien	Kuwait	Irak
Juli	1950	2,846	2,335	1,548	492
December	„	2,992	2,583	1,718	650
Juli	1951	478	3,490	2,764	655
November	„	–	3,690	3,021	682

[1] Efter at man i foråret 1950 havde ladet den persiske produktion stagnere, begrænsedes den til et minimum i juli, hvorefter endogså de selvvirkende oljekilder, „gushers", tilstoppedes.

størstedelen af oljeområdet, og i august ophørte den fuldstændigt. Samtidig nedlagdes også driften af det store raffinaderi i Abadan, og det britiske personale blev evakueret. Nogen udsigt til persisk oljeproduktion af betydning kan man indtil videre ikke regne med.

Premierminister Mossadeq og hans kolleger havde øjensynlig tænkt sig, at standsningen af oljeleverancerne fra Persien ville knække AIOC-koncernen og volde den vestlige verden så store vanskeligheder, at den ville blive villig til indrømmelser, først og fremmest at reparere Persiens fra gammel tid elendige økonomi. De havde herved tydeligvis ikke regnet med, at deres olje meget snart ville blive erstattet fra andre sider, bl. a. fra andre lande i Mellemøsten. Men dette er, som ovenfor vist, allerede sket (tabel 2 b).

Tyrkiet bevilgede i 1913 en første, meget vidtgående koncession på oljeudvinding i hele riget til en britisk-tysk gruppe, organiseret som „Turkish Petroleum Co.". Efter den første verdenskrigs ophør blev dets koncession i *Irak* og visse andre områder overtaget af Iraq Petroleum Co., hvori der var repræsenteret rent britiske interesser (AIOC), britisk-hollandske (Royal Dutch Shell), amerikanske (Near East Development Co. – Standard Oil Co., N. J. og Socony Vacuum) og franske (Cie. Fr. des Pétroles, med den franske stat som parthaver), hver repræsenteret med 23,75 % af aktierne, mens 5 % tilfaldt C. S. Gulbekian, som både havde skaffet koncessionen og tilvejebragt den mærkelige kombination, som Iraq Petroleum Co. nu udgør.

Den praktiske oljeudvinding i Iraq blev i mindre skala begyndt i 1927, men kunne ikke få større omfang, førend oljeområdet ved Kirkuk i 1934 var blevet forbundet med Middelhavet gennem en 12-tommers rørledning. Kort før den anden verdenskrig udbrød, opdagedes andre lovende forekomster i Mosulområdet, der dog ikke kunne udnyttes som følge af svigtende transportmuligheder, og det samme gjaldt de meget rige fund, man senere gjorde i Sydirak – især ved Zubair i Basraområdet. Når der nu er skabt transportmuligheder gennem nye rørledninger, regner man dog med meget hurtigt at kunne øge Iraks oljeproduktion til omkring 30 mill. t. årligt, altså bringe den op på samme niveau som Persiens i 1950 eller Saudi Arabiens og Kuwaits i 1951.

Amerikanske interesser (Sinclairkoncernen) havde allerede i 1920'erne fået en koncession i Nordpersien, som man dog senere lod forfalde. Og først i 1930-erne, i større stil først i 1940'erne, vandt amerikanerne atter fodfæste i Mellemøsten.

En engelsk officer, major Holmes, turde have været den første, som vendte oljeverdenens opmærksomhed mod muligheden for at finde rige forekomster på sydsiden af den persiske bugt. Det lykkedes ham dog ikke at vinde AIOC herfor, men han fandt interesse hos en amerikansk koncern, „California Standard", som 1932 erhvervede en koncession på øen *Bahrein* i Salwabugten ved Arabiens nordkyst. Råoljeudvinding i industriel skala kom her i stand i 1937, men har først efterhånden kunnet hæves til 1½ tons årligt og turde næppe kunne øges meget derudover. Erfaringerne fra Bahrein syntes dog at tilkendegive, at oljehorisonten dér strækker sig videre sydpå under Salwabugten til Arabiens fastland. „California Standard" satte derfor meget ind på at opnå en koncession af kong Ibn Saud i *Saudi Arabien* og fik tilsidst en sådan på en million km²

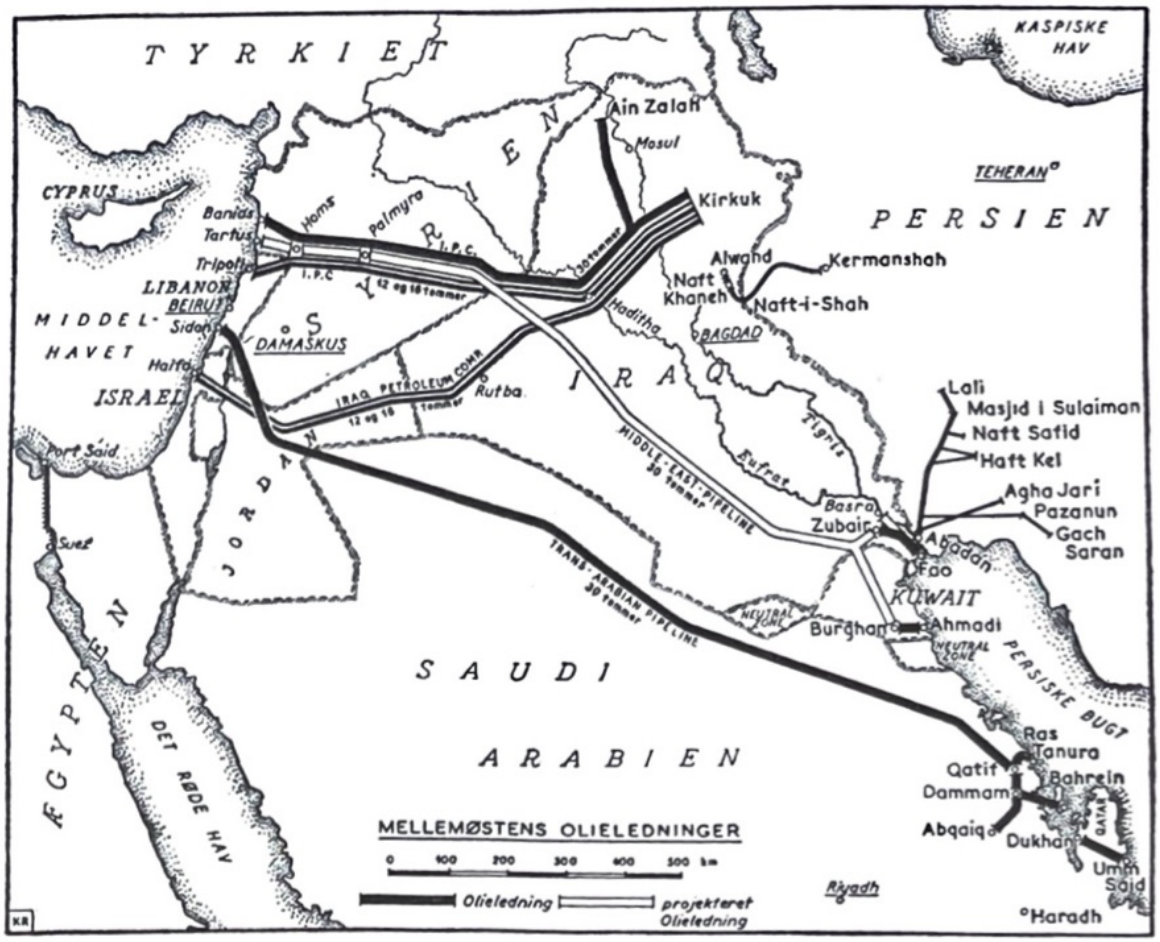

i området tæt ved den persiske bugt, Hasalandet, og andre dele af det østlige Saudi Arabien. Senere indtrådte også Texas Oil Co. som deltager i denne store koncession – California Standard og Texas Oil samarbejder i det hele taget intimt på den østlige halvkugle under koncernbetegnelsen Caltex. Til udnyttelse af koncessionen grundlagde Caltex i 1933 et særligt foretagende, Arabian American Oil Co., „Aramco". Det tog dog fem år, inden man i 1938 var kommet så langt, at en boring i Hasalandet nåede en produktiv oljehorisont. Den var meget lovende, men det var nu også blevet klart, at en rationel udnyttelse af forekomsterne ville kræve enorme investeringer, især efter at man nogle år senere var kommet til det resultat, at en rørledning burde lægges fra de arabiske oljefelter til Middelhavet. Caltex interesserede derfor U.S.A.s to største oljekoncerner, Standard Oil Co., N.J., og Socony Vacuum, for at indtræde som partnere i Aramco med henholdsvis 30 % og 10 % af aktiekapitalen, og disse garanterede samtidig i 1946 et obligationslån på 100.000 mill. dollars, som Aramco optog i U.S.A. Da der i mellemtiden var blevet anlagt raffinaderier på Bahreinøen og ved den arabiske kyst, og de var blevet forbundet med oljefeltet gennem rørledninger, kunne arbejdet nu forceres. Saudi Arabiens oljeproduktion blev nu øget meget hurtigt, nærmede sig 1950 med 26 mill. t. den persiske og overskred denne i sommeren 1951. Årsudbyttet for 1951, 38 mill. t., blev større, end hvad Persien nogensinde har kunnet opnå, og produk-

tionen overskred i december 1951 3,6 mill. t., hvilket svarer til 44 mill. t. årligt, og kun overgås af U.S.A.s og Venezuelas.

Ved siden af det vældige Saudi Arabien, som med sine 2,6 mill. km² er mere end fem gange så stort som Sverige, er i den sidste tid en anden storproducent kommet i forgrunden i Mellemøsten, nemlig det lille *Kuwait,* som ikke er halvt så stort som Danmark, – et „sheikdømme" under britisk protektorat ved bunden af den persiske bugt. Her blev før den anden verdenskrig givet en koncession til Kuwait Oil Co. med AIOC og den amerikanske Gulf Oil koncern som halvpartsdeltagere, og forsøgsboringer gav i 1938 lovende resultater. På grund af verdenskrigen kunne de ikke genoptages førend i 1946, da man imidlertid snart fastslog, at Burganfeltet i Kuwait er det rigeste, man hidtil er stødt på noget sted i verden. Efter at der er lagt rørledninger til kysten, som blot ligger 20 km derfra, og en stor oljehavn er anlagt ved Mena al Ahmadi, hvor der også opførtes et lille raffinaderi, har produktionen udviklet sig med kometagtig hastighed. I 1000–1500 meters dybde har man fundet tre overordentlig rige oljehorisonter. Alle de borehuller, man hidtil har drevet ned til denne, har været „gushers", selvvirkende fontæner, – ikke fra eet eneste af de ca. 120 borehuller, som hidtil er blevet lavet i Kuwait, har man været nødt til at pumpe oljen op, og de fleste har været „dual producers", d.v.s. givet olje fra to horisonter. Produktionen øgedes til 800.000 tons allerede i 1947, nåede 3 mill. i 1948, 6 mill. 1949 og kom 1950 op på 17,3 mill. t. I 1951 steg Burganfeltets udbytte til 28,5 mill. t. og i 1952 kan det ventes at ville give 40 mill. Til sammenligning kan det nævnes, at U.S.A.s rigeste oljeområde, „East Texas", giver 13 mill. t. årligt. Ganske vist er et så overvældende antal forskellige fund udnyttet i U.S.A., at det samlede udbytte fra dem endnu ligger anseeligt over Mellemøstens, men udbyttet i U.S.A., ligesom forøvrigt i Venezuela og også i alle andre vigtige produktionslande, er betydeligt lavere end i Mellemøsten (tabel 2 c). Råoljeudvindingen i Kuwait, der hidtil har været begrænset til Burganfeltet, er den største kendte koncentration af olje på et begrænset område (ca. 3000 ha). I oktober 1951 stødte man ved forsøgsboringer på en oljeførende horisont ved Magwa ca. 15 km længere nordpå. Om dette er en anden oljeforekomst eller muligvis en fortsættelse nordpå

TABEL 2 c

Antallet af produktive boringer og udbyttet pr. produktivt borehul i barrels pr. dag i Amerika og Mellemøsten 1. jan. 1951.

	Antal prod. borehul	Udbytte i b/d pr. prod. borehul
U.S.A.	470,543	12,2
Venezuela	6,915	238,7
Mellemøsten	343	5 751,0
Heraf:		
Persien	77	9 324,7
Kuwait	78	5 171,4
Saudi Arabien	95	6 503,9
Irak	11	14 446,3

af Burganfeltet ved man endnu ikke, men geologerne antager, at den i hvert fald kan øge Kuwaits produktion med 50 %, altså til omkring 5 mill. t. om måneden, hvorigennem dette lille land skulle komme op på en større råoljeudvinding end Saudi Arabien og blive den ledende producent i Mellemøsten, og ved at distancere Sovjetunionen blive det tredje oljeland i verden.

Også de ørkenterritorier, omtrent på størrelse med Kuwait, der ligger mellem dette land og Saudi Arabien, to rombeformede såkaldte „neutrale områder", kan muligvis rumme olje. Forsøgsboringer, som er blevet gjort af to amerikanske foretagender, American Independent Oil Co. og Pacific Western Oil Co., har ganske vist givet negative resultater, men nye forsøg skal foretages, når territorierne er blevet geofysisk undersøgt, hvilket ikke er sket tidligere.

Derimod lykkedes det Petroleum Development Co. (Qatar), et datterforetagende til Iraq Petroleum Co., at konstatere rige oljeforekomster på *Qatar*-halvøen øst for Salwabugten. Man havde af Qatarsheiken erhvervet en koncession gældende for hele halvøen, men også her måtte alt arbejde indstilles på grund af verdenskrigen. Det genoptoges først i efteråret 1949, men udviklingen går nu hurtigt fremad, efter at oljeområdet Dukhan gennem en rørledning er blevet forbundet med Umm Said, hvor der er anlagt en provisorisk oljehavn med en udskibning på ca. 200.000 tons om måneden.

Længere østpå ved Piratkysten (Trucial Coast) og i Oman synes geologiske undersøgelser, som er foretaget af andre datterselskaber til Iraq Petroleum Co., også at berettige forhåbninger om fremtidig oljeudvinding, men man har endnu ikke nået forsøgsboringernes stadium. I Syrien og Libanon ligesom på Cypern og i Palestina og Jordan, hvor andre datterforetagender til Iraq Petroleum Co. har koncessioner, synes alle forsøgsboringer derimod hidtil at have givet negative resultater og ligeså i de vestlige og sydlige dele af Saudi Arabien, mens datterforetagender til Shell, Socony Vacuum og Standard Oil Co. har fundet mindre oljeforekomster på Sinaihalvøen. I *Tyrkiet* er også nogen udvinding i mindre omfang kommet i gang ved Ramandaq, nær ved den irakske Grænse, sandsynligvis fra forekomster, som geologisk set udgør en fortsættelse af Mosuldistriktet i Irak.

Oljekoncernernes enorme investeringer og mangeårige anstrengelser har således nu givet rigere resultater, end pionererne nogensinde drømte om. Men når disse overhovedet har kunnet opnås, beror det først og fremmest på, at de ledende oljekoncerner fra begyndelsen var fuldstændig klare over, at de ikke blot havde et produktions-, men også et transportproblem at løse.

Råolje i øde vejløse bjerge eller under ørkenens sand er – selv om man kan finde den i enorme mængder – fuldstændig værdiløs, hvis den ikke kan transporteres til en oceanhavn eller et raffinaderi ved en såden og i form af forædlede færdigprodukter tilføres verdenshandelen.

Anlæggelsen af rørledninger, havne og raffinaderier har derfor også været den primære forudsætning for opkomsten af en stor oljeindustri i Mellemøsten, og det tempo, som disse kunne anlægges i, har bestemt tempoet for og omfanget af råoljeudvindingen.

I *Persien* kunne råoljeudvindingen således ikke komme i gang for alvor, førend der i årene 1911–13 var blevet anlagt et raffinaderi på den persiske side

af Shatt-el-Arab, Eufrats og Tigris fælles udløb i den persiske bugt, med den efter tidens forhold imponerende, i vore dage ret beskedne kapacitet på 400.000 tons råoljeforarbejdning årligt, og efter at dette gennem en 12 tommers rørledning var blevet forbundet med oljefeltet Masjid-i-Suleiman, der ligger 200 km borte. Siden er Abadan raffinaderiet blevet udbygget og er det største, mest moderne og fuldstændige i verden med en kapacitet på 565.000 barrels i daglig råoljeforarbejdning[1], hvorved det i 1950 kunne levere over 25 mill. t. færdigprodukter. Det er gennem et tæt net af rørledninger på 100–250 km længde og med 10–12 tommers diameter forbundet med alle de efterhånden udnyttede oljeforekomster. I jan. 1949 havde Anglo-Iranians rørledningssystem i Persien en samlet længde på 2600 km, og gennem de to år, som gik indtil oljekonflikten i 1951 udbrød, blev det antagelig udvidet med adskillige hundrede, måske tusinde km. Gennem dette rørledningssystem kunne der i 1950 transporteres over 32 mill. t. råolje til Abadan, og ved Mashur, hvor rørledningerne fra de rigt givende nye oljefelter ved Agha Jari, Pazanderun og Gach Saran forenes, byggedes verdens kraftigste oljepumpestation, som udvikler 20.000 hesteskraft. Hvor store beløb der er investeret i dette rørledningssystem er ikke let at beregne – man vil gætte på i det mindste over een milliard kroner.

Desuden var der i Kermashah, i den vestlige del af landet, blevet opført et mindre raffinaderi (kapacitet 100.000 tons årligt) for at dække behovet for oljeprodukter i denne del af landet. Det var gennem en 3-tommers rørledning blevet forbundet med oljeområdet Khanaqin på grænsen mellem Irak og Persien, 300 km borte.

I *Irak* var der indtil årsskiftet 1951/52 kun blevet anlagt tre mindre raffinaderier til at dække det indenlandske markeds behov (tabel 3, side 259) med tilsammen en halv million tons i årskapacitet. Ifølge de nye aftaler, som sidst i 1951 sluttedes mellem Iraks regering og Iraq Petroleum Co. samt dettes forskellige i landet virksomme datterforetagender (Mosul Petroleum Co., Basra Petroleum Co. og Khanqin Petroleum Co., som dog sorterer direkte under AIOC), skal der til et samlet beløb på 9 mill. £ bygges et nyt raffinaderi nær ved Bagdad med en kapacitet på 1 mill. t. årligt og tillige et mindre ved Basra med en kapacitet på 125.000 t. pr. år. Landets forbrug af oljeprodukter lå i 1951 på ca. 0,6 mill. t., men forædlingskapaciteten kommer efter fuldførelsen af de nye værker op på 1,6 mill. t., og man regner med en stærkt øget anvendelse af oljeprodukter i landet. Hidtil har Irak dog eksporteret det meste af sin råolje og kommer antagelig også i fremtiden til at gøre det, når de nye rørledninger er blevet færdige. Man har nemlig foretrukket at skabe transportmuligheder for råoljen til Middelhavskysten for at raffinere den der eller i Europa i stedet for at bearbejde oljen i Irak og transportere produkterne over land til kysten.

Den første rørledning, med 12 tommers diameter, anlagdes 1933–34 fra

---

[1] b/d = barrels daily (fade eller tønder på 159 liter pr. dag) benyttes i almindelighed i engelsktalende lande til at angive raffinaderiernes kapacitet i daglig råoljebearbejdning, sædvanligvis også vedrørende rørledningernes transportevne og råoljeudvindingens størrelse. Da barrel jo er et volumemål bliver omregning til vægtmålet omtrentligt. 1 metrisk ton plejer at svare til ca. 7.3 barrels, noget varierende med råoljens specifike vægt. 100.000 b/d kan rundt regnet anslås at svare til ca. 5 mill. ton pr. år.

TABEL 3
Mellemøstens oljeraffinaderier.

	1938		1951	
	Antal raffinaderier	Kapacitet b/d 1000-tal	Antal raffinaderier	Kapacitet b/d 1000-tal
Ægypten	2	17	2	62,5
Palæstina	1	40	1	100
Libanon	–		1	11
Tyrkiet	–		1	0,5
Persien	3	333	3	575
Irak	2	4	2	9,5
Kuwait	–		1	26
Bahrein	1	32	1	165
Saudi Arabien	–		1	160
I alt	9	426	13	1008,5

oljeområdet ved Kirkuk over Vestirak og den store syriske ørken, hvor den deler sig i to arme, en til Haifa i Palæstina 620 miles (ca. 1000 km) fra Kirkuk og en til Tripoli, 520 miles (840 km). I den sidstnævnte by opførtes blot et mindre, men i den første et større moderne raffinaderi, som senere blev udvidet til 100.000 b/d råoljeforarbejdning. Det kunne også i adskillige år levere mellem 4 og 5 mill. t. færdigprodukter årligt. Efter krigens afslutning har dette dog kun været tilfældet nu og da på grund af spændingen mellem jøder og arabere. Undertiden har denne dels helt umuliggjort arbejdet i selve anlægget, dels vanskeliggjort råoljetilførselen – araberne foretog ofte raid'er mod rørledningen. Iraks regering har også i de sidste år forbudt oljeleverancer gennem rørledningen til det jødiske Haifa. Man gik da over til ved hjælp af tankdampere at forsyne Haifaraffinaderiet med råolje fra forekomsterne ved den persiske bugt. Men også i dette tilfælde lagde den arabiske modstand mod leverancer til Israel snart hindringer i vejen: Ægypten forbød tanktransporter gennem Suezkanalen, når de var bestemt for Haifa, og har selv efter våbenstilstanden med Israel nøje overvåget, at sådanne ikke fandt sted. Dette har ført til den unormale situation, at man har været nødsaget til at hente råolje fra Venezuela over Atlanten til Haifa for at kunne holde det derværende raffinaderi igang – med en sjettedel af dets kapacitet.

I 1948 påbegyndtes også anlæggelsen af en ny rørledning, denne gang med 16 tommers diameter, fra Kirkukområdet til Middelhavskysten. 1951 blev den fuldført til Tripoli, men på strækningen til Haifa kunne den kun fuldendes indtil et stykke fra grænsen til Israel, da Iraks regering ikke ville gå med til at den blev ført frem til denne – der resterer således 65 km af den sydlige arm. Den har dog muliggjort en forøgelse af Iraks oljeproduktion til 8,2 mill. t. i 1951. Men forsøget på ad denne vej at forsyne Haifa med mere råolje strandede dog også snart, idet Libanons regering viste sig solidarisk med de øvrige arabiske stater og tvang alle tankfartøjschefer, som skulle laste olje i Sidon eller Tripoli, til at underskrive en erklæring om, at der ikke skulle losses nogen del af lasten i Israel. Udviklingen af Iraks egen råoljeproduktion er imidlertid blevet hæmmet betydeligt af, at man har lagt hindringer i vejen for rørlednings-

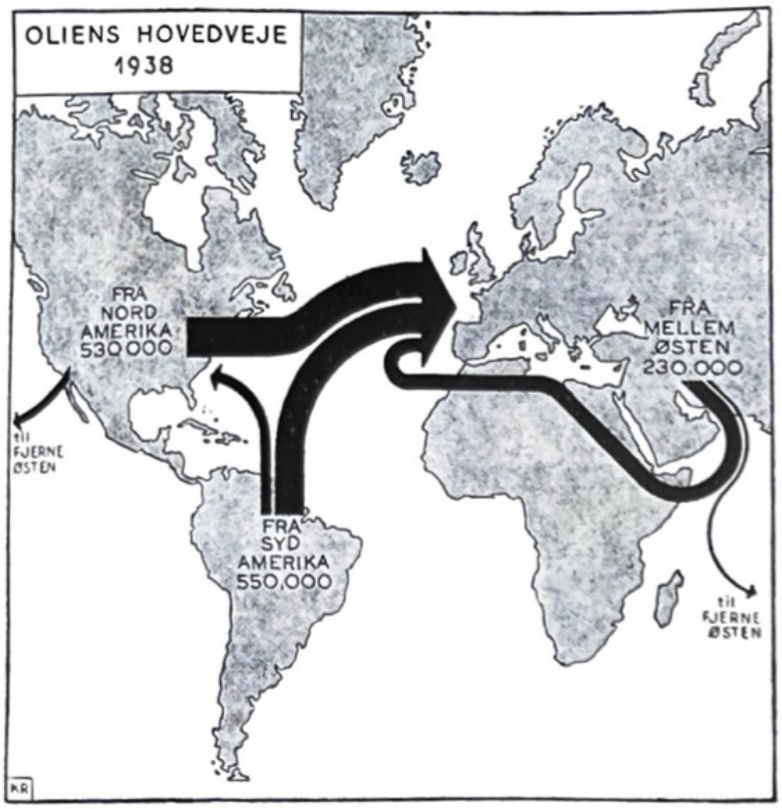

Barrels daily (Fade pr. dag).

transporterne til, henholdsvis over Israel, og landet har måttet give afkald på anseelige indtægter i oljeroyalities af denne grund.

Med det samme motiv ventede man længe med at give tilladelse til bygningen af en ny større rørledning fra Kirkukområdet og en anden fra de senere opdagede store forekomster nær ved Basra. Den første, der kaldtes I.P.C. Pipeline, skal foruden Kirkukområdets kilder aftappe dem ved Ain Zalah tæt ved den tyrkiske grænse og føres frem til Banias ved den syriske kyst. Den syriske del blev allerede påbegyndt i 1950 og efter at de nødvendige byggetilladelser er blevet bevilget af Irak ventes den at blive fuldført i marts 1952. Da den har fået samme diameter som TAPline, eller 30/32 tommer, bliver dens transportkapacitet betydelig, over 300.000 barrels (40.000 t.) eller omtrent det dobbelte af de to nu disponible ledninger til Tripoli, som anslås til 160.000 barrels pr. dag, og svarende til ca. 15 mill. t. om året eller omtrent det dobbelte af udvindingen og transporten i året 1951. Kirkukområdet kan altså beregnes at ville give 22–23 mill. t. i 1953, og hertil kommer så produktionen fra de nyopdagede fund ved Zubair i nærheden af Basra. Udnyttelsen af disse begyndte i efteråret 1951 og former sig særdeles lovende. En ny rørledning, 120 km lang, fuldførtes også i efteråret 1951, førende til en nyanlagt oljehavn, Fao, på den irakske side af Shatt-el-Arabs munding, hvor det første tankfartøj lastede Zubairolje den 19–20 december 1951. Produktionen beregnes nu af Basra Petroleum Co. at kunne komme op på 2,5 mill. t. i 1952 og siden i løbet af 2–3 år at kunne nå op på 8 mill. t., hvorved Irak i det hele skulle kunne give 30 mill. t. råolje i 1954. Oljeforekomsterne i landet skulle under alle omstændigheder være tilstrækkelig

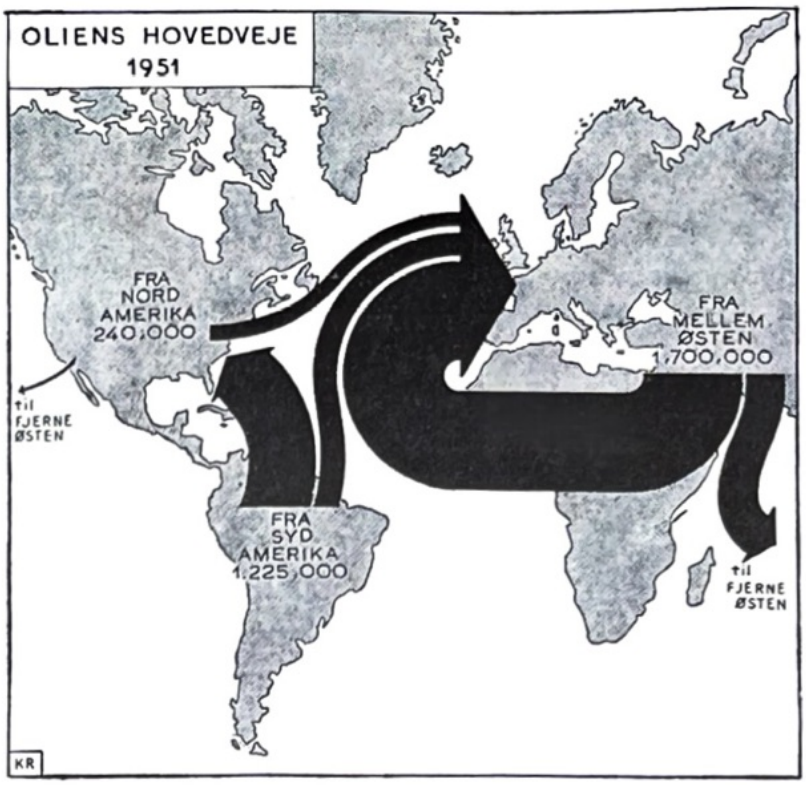

Barrels daily (Fade pr. dag).

rige til at tillade ikke blot en sådan stigning i udvindingen, men endnu mere. Af denne grund er der yderligere blevet projekteret et gigantisk rørledningsbyggeri, nemlig den såkaldte MEPline – Middle East Pipeline – som Iraks regering nu efter lang tids tøven synes at have givet byggetilladelse til. I virkeligheden blev forberedelserne til byggeriet foretaget allerede for et par år siden, og det praktiske anlægsarbejde er sikkert blevet forceret med fuld kraft i vinteren 1951/52; hele arbejdet ventes i hvert fald at blive fuldført før 1955. I dette foretagende, der ligesom TAPline er et milliard-projekt, er både AIOC og det amerikanske Near East Development Co. delagtige. Ledningen skal føres frem til mundingen af Shaft-el Arab og føre over Bagdad og Kirkukområdet til Tartus i Syrien, som vil blive dens slutstation ved Middelhavskysten. MEPline beregnes at ville få en længde på ca. 1400–1500 km og en diameter større end nogen tidligere bygget rørledning, nemlig 34–36 tommer, hvilket skal give den en transportkapacitet på ca. en halv million barrels (70.000 t.) pr. dag, hvormed den skal kunne aftappe både Zubairfeltet, en del af Kuwaits øgede produktion og medvirke ved transporterne fra Kirkuk.

I *Kuwait* anlagdes allerede i 1946, samtidig med at oljeudvindingen sattes igang, en første 10 tommers ledning fra Burganfeltet til kysten, hvilket blev forudsætningen for igangsættelsen af produktionen. Den forslog imidlertid ikke længe, men måtte snart kompletteres med flere 6-, 8- og 12-tommersledninger til en stor nybygget oljehavn, der anlagdes ved Mena-al-Ahmadi, og som nu samtidig kan tage imod 6 store supertankers på 24–34000 tons eller 10 almindelige både på 16000 t. I oktober lastedes næsten 3 mill. t. olje på 193 fartøjer, og

man kom op på dagspræstationer på 1 mill. barrels eller ca. 130.000 t. Men MEPline kommer givetvis til at fremskynde udvindingens fortsatte udvikling væsentlig, især hvis Magwafeltet viser sig lige så givende som Burgan. Raffinaderiet i Ahmadi kan nemlig ikke aftage større mængder råolje, end det allerede gør, 1,2 mill. t. om året. Det er blot et „straight run" anlæg, som fremstiller benzin til Kuwaits lokale behov samt diesel- og brændselsolje til tankfartøjernes og oljeindustriens eget forbrug.

I Arabien opførtes det første raffinaderi i 1932–33 på *Bahrein*-øen af Bahrein Oil Co., et datterforetagende til California Standard, og fik i begyndelsen en kapacitet på 32.000 barrels daglig råoljeforarbejdning; det blev snart ved hjælp af en underhavsrørledning forbundet med oljeområdet ved Damman nær ved Saudi Arabiens kyst. Senere er raffinaderiet blevet udbygget til en kapacitet på 165.000 fade og er blevet forsynet med krackningsanlæg m. m., så det nu er fuldstændigt og moderne udrustet.

Da oljeområderne i *Saudi Arabien* imidlertid snart viste sig så produktive, at en betydeligt større raffineringskapacitet syntes påkrævet, byggede Aramco i 1944 desuden et raffinaderi på foreløbig 115.000 t. daglig råoljeforarbejdning ved et sted ved Salwabugten, som kaldes Ras Tanura. Der anlagdes en stor oljehavn, og Ras Tanura blev gennem rørledninger forbundet med oljeområderne ved Abqaiq, Buqqa og Qatif. Men allerede i 1948 kom Saudi Arabien op på en råoljeudvinding af 360.000 fade dagligt, 30 % mere end de to raffinaderier dengang kunne forædle. Dette var imidlertid forudset, og allerede inden Ras Tanura raffinaderiet senere udbyggedes til 160.000 barrels kapacitet, besluttede man, 1946–47, at anlægge en stor rørledning tværs over det indre Arabien frem til Middelhavskysten med slutstation i Sidon i Libanon, den klassiske fønikiske storhavn. Denne rørledning, som har fået navnet TAPline, Trans-arabian Pipe Line, blev færdig i december 1950 og fik en længde på 1067 miles (1717 km) samt 30–32 tommers diameter; den kostede mellem 200 og 250 mill. dollars. Byggeriet som beskæftigede over 1600 amerikanske fagarbejdere og 12000 arabere, mest fuldstændig uskolede beduiner, da arbejdet i april 1950 stod på sit højdepunkt, krævede ialt over 300.000 t. stål og er, sandsynligvis med rette, blevet betegnet som „efterkrigstidens største ingeniørarbejde". Det har givet TAPline en transportkapacitet på 315.000 barrels (40.000 t.) daglig eller over 15 mill. t. om året. Men den skal ret hurtigt og uden synderlig store omkostninger kunne øges med 2/3 til 550 b/d eller ca. 25 mill. t. om året, og det bliver antagelig også nødvendigt, da Saudi Arabiens råoljeudvinding allerede før slutningen af 1951 havde nået et niveau på henved 900.000 b/d. Deraf kan de to raffinaderier som sagt overtage 325.000 b/d, mens resten, over ½ mill. b/d, må eksporteres som råolje. I 1952 vil man antagelig overskride 1 b/d i råoljeproduktion. Store mængder råolje må derfor stadig i tankfartøjer udskibes fra Ras Tanura for at føres vestpå via Suezkanalen.

Samme vej går også råoljen fra *Qatar*halvøen, et sheikdømme under britisk protektorat, hvis oljeforråd udnyttes af et datterforetagende til Iraq Petroleum Co. Her anlagdes i efteråret en 14 tommers rørledning fra oljeområdet ved Dukhan på halvøens vestside i Umm Said på dens østkyst, en strækning på 100 km. Her er anlagt en oljehavn, men oljen må dog endnu lastes gennem

slanger fra rørledningens undervandsmundstykker til tankfartøjerne på reden. Rørledningens kapacitet, ca. 50.000 b/d, begrænser indtil videre muligheden for eksport til ca. 200.000 t. om måneden. Men også her kan produktionen sikkert øges betydeligt, hvis der skabes transport og raffineringsmuligheder.

I Mellemøsten reduceredes de sidste mærkbart, da det store Abadanraffinaderi i sommeren 1951 blev lukket på grund af den persiske oljekonflikt. Men på den anden side har i første række den europæiske raffineringsindustri i løbet af „Marshallårene" taget et vældigt opsving. De europæiske raffinaderier skulle allerede nu være i stand til at forarbejde adskilligt over 50 mill. t. årligt og OEEC's olje-komité beregner, at de i 1952/53 skal kunne levere over 65 mill. t. færdigprodukter, hvortil der kræves en mindst 10 % større råoljemængde. Men også U.S.A. tager stadig større mængder råolje fra Mellemøsten og må formodes i de nærmeste år at ville øge importen heraf yderligere. Det, som ikke går vestpå via Suezkanalen, finder let afsætning i landene omkring det indiske ocean, hvis efterspørgsel kan ventes at ville stige hurtigere, end tilførslen fra Ostindien kan øges. Det er derfor heller ikke forbavsende, at man nu også i Indien og Australien bygger nye store raffinaderier, først og fremmest med råolje fra Mellemøsten for øje. I Bombay således to raffinaderier, som den indiske regering har givet 25 års „garanti mod nationalisering". Det ene „Burma Shells" skal koste 16,5 mill. pund st. og får 1,5 mill. tons årlig kapacitet, det andet Standard-Vacuums til 12,5 mill. pund st. får een mill. t. i årskapacitet. Og et tredje, sandsynligvis i Madras eller et andet sted på østkysten, siges at overvejes af Caltex. Også i Australien, hvor man hidtil kun har haft to mindre anlæg (Shells og Commonwealth Oil Refineries, hvori AIOC og den australske forbundsregering er halvpartsejere) med en sammenlagt årskapacitet på 0,8 mill. t., planlægges nu tre nye værker med en sammenlagt kapacitet på 5,5 mill. t. – AIOC bygger et i Fremantle for 30 mill. pund med tre mill. tons årskapacitet, mens Shell og Caltex hver har projekteret et med en million tons i årskapacitet og Vacuum Oil et på ½ mill. t.

Man bliver altså både i Europa og i området omkring det indiske ocean snart i stand til at tage imod betydeligt øgede mængder råolje fra Mellemøsten.

At områdets oljeforråd også tillader en fortsat stærkt øget råoljeudvinding kan ikke betvivles. Men forudsætningen, for at en større produktion skal kunne udnyttes rationelt, er – således som det allerede er fremhævet – at der skabes nye transportmuligheder, ved at de påbegyndte eller projekterede rørledninger fuldføres hurtigst muligt, og at nye påbegyndes. Men desuden må det store tankskibsbyggeri over hele verden fortsættes og yderligere forceres. Mr. J. W. Platt, administrerende direktør for Anglo-Saxon Petroleum Co. – Royal Dutch Shell gruppens store tankrederi – verdens måske største sofartsforetagende, fremhævede i et foredrag den 31. oktober 1951, at verden i de næste fem år behøver 350 nye tankfartøjer af standardstørrelse. Dette kræver en investering på ca. 300 mill. pund, bortset fra at 4 mill. dw. tons tanktonnage må erstattes, fordi fartøjerne allerede er over 25 år gamle, hvilket kan kræve yderligere 200 mill. pund. Og faktisk er 43 % af alle de fartøjsnybygninger, der er anmeldt til Lloyd's pr. 31. december 1951, tankfartøjer.

Mod slutningen af 1951 produceredes der imidlertid næsten 2 mill. b/d i

Mellemøsten, svarende til en årsudvinding på ca. 100 mill. t. Deraf går nu ½ mill. b/d gennem rørledningerne til Middelhavskysten – 160.000 gennem de irakiske og 315.000 gennem TAPline – mens adskilligt over 1 mill. b/d må fragtes vestpå via Suezkanalen i tankbåde. Resten af eksporten går til landene omkring det indiske ocean, og noget forbruges der givetvis i området.

Skønt en del af rørledningerne til middelhavskysten nu fungerer, er Suezkanalen stadigvæk den vigtigste eksportvej vestpå for Mellemøstens olje. I året 1951/52 befordredes der således næsten 50 mill. t. råolje og oljeprodukter gennem Suezkanalen (49.882.000 t. fra 1.7.1950 til 30.6.1951). Og oljen er uden tvivl den vigtigste handelsvare, som overhovedet passerer kanalen – mens tidligere hvert tredje fartøj, som gik igennem den, var et tankskib, har forholdet forskudt sig således i 1951, at nu to fartøjer af tre er tankers.

Hvis TAPlines transportkapacitet indenfor de nærmeste år kan øges til 550.000 b/d og hvis IPCline og MEPline fuldføres, så vil der imidlertid kunne befordres ca. 1,6 mill. b/d gennem rørledningen til Middelhavskysten, og vesten vil ad denne vej kunne tilføres 80 mill. t. årligt (2 mill. b/d = 100 mill. t. p. a.). Men hvis man tager hensyn til det i den nærmeste fremtid sikkert stærkt øgede behov for oljeprodukter og hvis udvindingen kan tilpasses hertil – og til transportmulighederne – hvilket altid plejer at lykkes for oljeindustrien, så vil Suezkanalen også fremtidigt beholde sin store betydning som „oljevej".